

Oversyn

I siste halvdel av 1800-tallet innledes en prosess som med dikteren Inge Krokanns ord er kalt «Det store hamskiftet i bondesamfunnet». Forandringene var størst i sentrale jordbruksbygder, mens Tydal i høgda skifta ut noen gamle «plagg» med nye, men ellers beholdt den gamle «hamen».

En del nytt skjedde, og på enkelte områder merktes ei ny utvikling eller direkte brudd med den gamle. Klarest gjaldt det befolkningsveksten som fullstendig stagnerte. Grunnen var den store utvandringa til Amerika. Denne gikk i bølger, og tok først slutt under første verdenskrig.

Utvandringa fjerna befolkningsoverskottet. Uten mulighet til å utvandre eller flytte ut, ville ikke alle ha funnet seg et tilfredsstillende utkomme i bygda. Gruvedrifta var på det nærmeste slutt, og jordbruket, skogbruket og nye næringer som vokste fram, kunne ikke ta imot alle som hadde behov for levebrød. Mot slutten av århundret var det også flere som fikk sysselsetting i skogbruk og bergverksdrift i nabobygdene. Arbeidspendling ble et aktuelt alternativ til utvandring. Mange valgte å være løsarbeidere i stedet for å ta tjeneste eller slå seg til på husmannsplassene. Husmannsvesenet tok langt fra slutt i denne perioden, men det ble færre plasser. Sjøleierne eller gardmannsbefolkninga kom igjen til å utgjøre flertallet av befolkninga.

Jordbrukerne ble dratt med i ei utvikling der de produserte mer for salg og kjøpte ferdigvarer, redskaper og andre innsatsfaktorer som de tidligere hadde laga sjøl eller greid seg foruten. Etableringa av handelsmenn i Selbu og Tydal og vegbygginga påskynda denne utviklinga.

Vegene åpna også bygda for nye fenomen i tida. Tydal fikk fast postrute, og turister begynte å søke seg opp til fjellbygda om somrene. Bedre veg- og postforbindelse spredte også lettere tanker og idéer i tida, og de ble drøfta på møte i landbrukslaget, avholdslaget, ungdomslaget eller i lokalbladet Selbyggen. Men mange av disse kulturelle og sosiale endringene kom sent på 1800-tallet og vil bli tatt opp i neste bind av bygdehistoria.

I dette kapittelet skal vi ta opp befolkningshistoria, næringslivet, noe av den materielle kulturen og følge vidare utviklinga av det lokale sjølstyret og institusjonene. På det siste området var forandringene størst i skolesektoren. Omgangsskolen ble avløst av kretser med hver sine faste skolebygg. Nye skolelover førte inn nye og flere fag eller emner, og seminarutdanna lærere gjorde sitt til at skolen ble bedre enn før.

Det kommunale virkefeltet ble imidlertid ikke så mye utvida. Fremdeles gikk nesten alle kommunale utgifter til skolen, fattigvesenet og utbygging og vedlikehold av kommunikasjonene. Men utgiftsramma økte og ville ha økt enda mer om ikke kirka hadde finansiert en stor del av skolebygginga. Skattesystemet ble lagt om i perioden. De mange særskattene til hvert sitt formål ble avløst av en samla skatt på inntekt og formue. Det gjorde at kommunestyret måtte sette opp budsjett og føre bedre rekneskap.

Kommunestyret fikk dermed også mer å si når det gjaldt å fordele skattene og utgiftene.

Fordelingspolitikken skapte lett strid mellom Selbu og Tydal sokn, og Tydal ble til slutt utskilt som egen kommune i 1900. Dette året markerer da et naturlig slutt punkt for dette kapittelet.